

Samisk kirkeråd

Et historisk tilbakeblikk og veien framover

Vi har de siste to dagene fått beskrevet utviklingstrekk i samisk kirkeliv over en lang tidsperiode. Med dette i mente, kan vi trygt si at det har skjedd en markant endringsprosess i Den norske kirke de siste tre tiårene med hensyn til synet på samisk kirkeliv og på samiske samfunnsspørsmål generelt.

Opprettelsen av Samisk kirkeråd i 1992, og arbeidet som det nyopprettede rådet videre tok fatt på, står i sentrum av disse endringsprosessene.

I dette foredraget skal jeg forsøke å beskrive noen av hovedtrekkene i denne utviklingen fra rundt 1980, og jeg vil trekke fram noen faktorer som jeg mener fikk særlig innvirkningen på prosessene som fulgte.

- Det handler om hva som skjedde med samespørsmålet i det norske storsamfunnet på denne tiden.
- Det handler om interne spenningsforhold i samisk kirkeliv knyttet til samesaken.
- Det handler om at kirken på denne tiden fikk nye verktøy i verktøykassa med hensyn til hvordan man svarer på sosio-politiske spørsmål.
- Det handler om globale trender som får nedslag i samisk kirkeliv på ulikt vis.

Jeg vil understreke at jeg vil avgrense min beskrivelse til utviklingstrekk inn i det første tiåret på 2000-tallet. Dvs. mens jeg selv ikke fikk formelle posisjoner i Samisk kirkeråd.

Før vi imidlertid nå går nærmere inn på å beskrive utviklingstrekk knyttet til de punktene jeg nå har nevnt, trenger vi først å se på hva som preget situasjonen for samisk språk og kultur internt i Den norske kirke ved inngangen til 1980-tallet.

Status for kirkelig betjening av samer rundt 1980

Arbeidet med samiske spørsmål i Den norske kirke handlet fram til 1980-tallet først og fremst om språk. Altså om kirkelig betjening *på samisk*. Og kartet nedenfor gir hjelp til å danne seg et inntrykk av statusen for samisk kirkeliv i Den norske kirke rundt 1980.

Kgl.res. 24. febr 1848 hadde fastsatt et krav om at prester, før tilsetting i nærmere angitte prestegjeld i Nord-Norge, måtte ha avlagt presteeksamen i samisk. Det var for øvrig Niels Vibe Stockfledt som fikk igjennom den kongelige resolusjonen, og denne bestemmelsen, med de endringer som senere kom, har faktisk regulerte den kirkelige betjeningen på samisk i Den norske kirke helt fram til vår egen tid.

Opprinnelig var et stort antall prestegjeld i dagens Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og Nidaros omfattet av bestemmelsen. Området merket med gult på kartet, er et forsøk på å rekonstruere det opprinnelige virkeområdet for bestemmelsen. Det starter så langt sør som i Grong prestegjeld og strekker seg nordover.

Jeg gjør oppmerksom på at datidens prestegjeld ikke er sammenfallende med dagens enheter, og at jeg ikke har hatt tilgang på et prestegjeldskart fra 1848. Kartet er derfor en omtrentlig gjengivelse av det opprinnelige virkeområdet. Det er likevel tilstrekkelig for å danne seg et omtrentlig bilde av hvor store områder som kirkemyndighetene i 1848 mente hadde et samisk kirkeliv. Som vi ser var både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk språkområde opprinnelig berørt av bestemmelsen.

Det gikk imidlertid bare 11 år før lulesamisk og sørsamiske språkområder falt helt ut, altså i 1859. Da stod man kun igjen med Nord-Troms og Finnmark, og etter hvert omfattet bestemmelsen kun et begrenset antall prestegjeld i Finnmark.

I 1980 var prestegjeldene Kautokeino, Karasjok, Porsanger, Nesseby og Polmak, Tana og Lebesby fortsatt omfattet av bestemmelsen. Den røde stiplede linjen er tegnet inn for å vise at på denne tiden var dette blitt en sovende bestemmelse i Lebesby og den var liberalt praktisert i Tana.

Dette kartet viser at samisk kirkeliv i Den norske kirke ved inngangen til 1980-tallet altså var skrumpet inn og blitt et veldig marginalt felt i kirken. Størsteparten av det samiske bosettingsområdet var falt ut av bevisstheten, og Indre Finnmark sto igjen som et siste "samisk-kirkelig reservat". Innenfor dette "reservatet" var språkpolitikken fortsatt relativt offensiv, men utenfor var samisk oppgitt for lenge siden. Unntaket var en viss betjening av såkalte spredtboende samer i Nord-Hålogaland. Samisk kirkeliv var uansett ensidig forstått som et regionalt anliggende for Nord-Hålogaland biskop og assosiert kun med nordsamisk språk.

Det må til slutt legges til at kirkens fokus med hensyn til samisk kirkeliv ved inngangen til 1980-tallet fortsatt var preget av en ganske paternalistisk tilnærming ved at fokuset lå på *betjening av samer*, og ikke på *samers egen deltakelse i ledelsen og utformingen av eget kirkeliv*.

Samesaken utfordrer kirken

På slutten av 1960- og gjennom 1970-tallet vokste samebevegelsen fram blant en ny generasjon samer. En ny stolthet over samisk tilhørighet så dagens lys, parallelt med en historisk bevissthet om koloniserings-, misjons- og fornorskningshistorien. Samene fant nye allianser i den globale urfolksbevegelsen, og protesten mot den kulturelle og politiske marginaliseringen vokste seg sterkere. I forbindelse med Alta-saken, brøt det ut en åpen konflikt mellom det samiske samfunnet og norske myndigheter i Norge.

Demonstrasjonene i Stilla i Alta og sultestreikene utenfor Stortinget i 1979 og 1981 satte flomlys på samenes situasjon i Norge., og saken var kommet ut av myndighetenes kontroll.

Men så kom vendepunktet. Myndighetene snudde. Samiske rettigheter ble satt på dagsorden, og ting skjedde fort. **Tidslinjen** nedenfor illustrerer dette.

Samerettsutvalget ble nedsatt i 1980, og utvalget leverte sin innstilling i 1984. Innstillingen la premisene for det som videre fulgte. I 1987 ble sameloven (lov om Sametinget) vedtatt. Året etter, i 1988, ble § 110a i Grunnloven vedtatt. I 1989 ble det første Sameting valgt og offisielt åpnet av kong Olav. Og i 1990 ble Sameloven utvidet med samelovens språkregler. Samme år ratifiserte dessuten Norge, som første stat i verden, ILO-konvensjon 169 om urfolk og stammefolk. I løpet av et 10-år hadde samesaken i Norge altså opplevd en liten revolusjon.

Det er i lys av denne utviklingen av man må forstå hvordan samiske spørsmål ble satt på Kirkemøtets dagsorden på 1980- og 1990-tallet.

Tillitskrise - hvor var Kirken?

Krisesituasjonen som Alta-saken var uttrykk for, grep også inn i Den norske kirke, og kirken ble berørt i alle fall på to plan. Før det første ble kirken utfordret av den voksende bevisstheten om kirkens rolle i koloniseringen og fornorskningen av Sápmi, og den offisielle kirkes manglende støtte til kampen som samene nå stod i, brakte kirken inn i en tillitskrise hos dem som sympatiserte med samebevegelsen.

En av de sentrale personene i denne fortellinger er Ole Henrik Magga, som senere ble den første sametingspresident. I Samisk kirkeråds arkiv har jeg funnet en tekst skrevet Magga med tittelen "Samene og den flerkulturelle kirke". Det ser ut til å være et foredrag, men jeg har ikke funnet ut hvor det er holdt. Ut fra teksten synes det som om det er skrevet rundt 1993. Teksten er interessant fordi man her får gjengitt hvordan kirken ble opplevd da konflikten var på det mest intense rundt 1980. Magga begynner med å trekke et langt historisk perspektiv før han gir sin beskrivelse av situasjonen:

Kirkens folk med biskop Skaar i spissen gikk kraftig ut imot den fornorskningspolitikken staten innledet på slutten av 1800-tallet. Men like etter 1910 ga de opp. Ennå på 1930-tallet fantes det folk som forsvarte samisk kultur. Deretter var det slutt. 1940- og 1950-tallet var preget av passivitet. Mest tragisk var 1960- og 1970-årene. Ledende kirkefolk, proster og samemisjonsfolk, stilte seg passive og endog motarbeidet "sameaktivistene" både synlig og i det skjulte. Dette skjedde i en tid da vi mer en noensinne behøvde støtte og hjelp. Det vet jeg fordi jeg var og er en av disse aktivistene. Det var umulig å få til noe samarbeid selv ennå like etter Alta-saken da mange andre mennesker hadde begynt å revurdere sitt syn. Det vet jeg også fordi jeg forsøkte.

Det må legges til at Magga umiddelbart fortsetter med å tegne de positive trekkene som var i emning, og som skjedde ut over 80-tallet. Og i den første fasen gir han særlig honnør til "sameprestene" og Nord-Hålogaland biskop. Men altså, det er en ganske bitter undertone i Maggas konstatering at kirkens passivitet.

Indre spenninger i samisk kirkeliv

Den andre krisen som Alta-saken skapte for samisk kirkeliv handlet om de *interne spenningene* som nå fantes i det samiske samfunnet, særlig knyttet til samisk kirkeliv.

Samebevegelsens kritiske blikk på kirkens historiske rolle, den nye oppmerksomheten mot tradisjonelle kulturelementer og mangelen på lydighet mot myndighetene (jf. Luthers tolkning av det 4. bud) bidro til at mange eldre samer fikk et mildt sagt ambivalent forhold til samepolitikk. Samebevegelsen utfordret både negative holdninger til deler av egen kulturtradisjon og utfordret de etablerte normene for hvordan man opptrådte overfor myndigheter og myndighetspersoner. Dessuten skulle ikke kirka blande seg i politikk. På 80-tallet var i alle fall kirkelivet i Indre Finnmark splittet i forhold til disse spørsmålene. Inga Ravna Eiras foredrag "Tabuer i kirken" på Samiske kirkedager 2004 på hvordan en ung same som i utgangspunktet hadde et engasjement for kirken, opplevde det. Det fantes knapt noe rom der man i samisk kirkeliv kunne føre en dialog om disse tingene.

Mun dovden ahte girku jorgalii sealggi dan oassái sámi álbmogis geat rahče sámi

vuogiatvuodaid ovddas. Girku válljii eallit iežas ráfálaš eallima.

Munnje čuzii dat garrasit ja velá dat ahte ledjen mielde dan badjelgeahččamis. Dovden iežan guoktilažžan iežan álbmoga ektui. Ja dovdén ahte in nagodan bargat sámi áššiid beale girkus.

Dat lei váivi munnje dán dovddastit ja mun fertejin válljet. Ja mun válljejin guođdit girku.

Jeg mener Samisk kirkeråd etter hvert kom til å spille en vesentlig rolle med hensyn til å respondere på disse utfordringene: både hvor stod kirken offisielt i forhold til samenes rettighetskamp. Og hvordan forholdt samisk kirkeliv seg internt til de nye spørsmålene som samebevegelsen reiste.

Vel, hvordan møtte så Den norske kirke disse utfordringene? Vi skal først se hva som skjedde i Kirkemøtet i perioden 1986 til 1992.

Kirkemøtet kommer på banen (1986-1992)

Kirkemøtet 1986

I 1984 ble Kirkemøtet etablert som lovfestet nasjonalt organ for Den norske kirke. Allerede to år senere, altså i 1986, dukket det samiske spørsmålet opp på Kirkemøtets sakskart i *sak KM 20/86 Kirken og samene*. Den innledende saksorienteringen i Kirkemøtets protokoll gjør det klart at utviklingen i kjølvannet av Altasaken nå satte agendaen for kirken:

Det pågår for tiden omfattende offentlige utredninger om samiske samfunnsforhold i regi av Samerettsutvalget og Samekulturutvalget. Også samiske organisasjoner arbeider med slike emner, og samer i og utenfor disse organisasjonene er opptatt av spørsmål som rører ved samisk identitet, rettighets- og kulturspørsmål over et vidt spekter.

Sitatet tydeliggjør at Kirkemøtet var klar over hvor brennbart spørsmålet om samenes plass i det norske statsfellesskapet nå var. På denne bakgrunn er det interessant å merke seg at Kirkemøtet likevel *ikke* uttalte seg eller tok stilling til saken i en større samfunnskontekst. Kirkemøtesaken i 1986 hadde kun fokus på det rent kirkelige. Vedtaket ble imidlertid betydningsfullt, da det ble startskuddet for en mer omfattende oppfølging. Kirkemøtet ba Kirkedepartementet i samarbeid med Kirkerådet, om å oppnevne et utvalg til "å utrede prinsipielle og praktiske spørsmål vedrørende Den norske kirkes arbeid i det samiske befolkningen."

Først i 1989 ble arbeidsgruppa nedsatt,¹ men den må ha jobbet effektivt, for et år senere leverte arbeidsgruppa utredningen kalt *Samisk kirkeliv i Den norske kirke: Utkast til handlingsprogram. Fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kirkerådet*. Utredningen dannet grunnlaget for Kirkemøtets videre behandling av saken samme år.

¹ Medlemmene var prost Sigvald Mikkelsen, soknepresten Bierna Bientie, kateket Berit Frøydis Svineng og til sist sokneprest Øystein Skille. Sistnevnte var for øvrig sekretær for utvalget.

Kirkemøtet 1990

Kirkemøtets behandling av sak *KM 15/90 Handlingsprogram for samisk kirkeliv* fremstår som et tidsskille med hensyn til Den norske kirkes syn på samisk kirke- og samfunnsliv. Vedtaket knesatte flere av de prinsippene som siden har blitt stående grunnpilarer i Den norske kirkes arbeid med samisk kirkeliv:

For det første innebar vedtaket at det ble lagt en *ny prinsipiell tenkning* til grunn basert på tre grunnprinsipper: (1) samisk kirkelivs likeverdighet med det øvrige kirkelivet, (2) Den norske kirkes særskilte ansvar for samisk kirkeliv, og (3) et mål om samers selvbestemmelse i eget kirkeliv.²

For det andre innebar vedtaket at samisk kirkeliv gikk fra å ha vært kun et lokalt- og regionalkirkelig, til også å bli et *sentralkirkelig* anliggende. Et særskilt sentralkirkelig organ for samisk kirkeliv i Den norske kirke - "Samisk Råd for Den norske kirke" – ble vedtatt opprettet.

For det tredje innebar vedtaket at samisk kirkeliv gikk fra å være et rent nordsamisk, til også å bli et lulesamisk og sørsamisk anliggende. Fra nå av defineres og organiseres samisk kirkeliv i forhold til de 3 offisielle samiske skriftspråkene i Norge: *nordsamisk*, *lulesamisk* og *sørsamisk språk*. Og de tre nordligste bispedømmene anmodes om å ta ansvar for all kirkelig betjening på hvert sitt samiske språk.

Kirkemøtet 1992 - opprettelsen av Samisk kirkeråd

Det dristigste vedtakspunktet i kirkemøtevedtaket fra 1990 var nok punktet om å opprette et samisk organ på aller øverste nivå i Den norske kirke. Dette var en større sak som ble sluttbehandlet på Kirkemøtet i 1992.

Daværende sametingspresident Ole Henrik Magga var invitert til Kirkemøtets åpningsmøte i november 1992. Magga innledet sin tale med å si at Sametinget var svært tilfreds med Kirkemøtets vedtak i 1990, og sa:

Samisk kirkeråd ser vi på som et særst viktig organ for samisk kirkeliv og menighetsliv. Disse vedtak innebærer at samisk kulturs egenverdi og selvstendighet markeres samtidig som kirken selv markerer seg også institusjonelt som en viktig del av samisk kulturliv.

I sak *KM 12/92 Samisk kirkeråd* vedtok Kirkemøtet å opprette Samisk kirkeråd for Den norske kirke som Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv. Rådet fikk i oppgave å "fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke" (jf § 1).

Statuttene fikk nå formuleringer som uttrykte en tydelig anerkjennelse av samisk kirkeliv i Den norske kirke. Statuttene snakket om samisk kirkeliv som "en *nødvendig og likeverdig* del av Den norske kirke" (§ 2-a) og om "de *særlige verdier* den samisk kristne arv representerer for kirken som helhet" (§ 2-b). Samisk kirkeråd skal videre bidra til å "fremme kunnskap om samenes stilling i Den norske kirke" (§ 2-c), og ivareta kontakten mot samisk kirkeliv i Sverige, Finland og Russland.

² Ordet "selvbestemmelse" brukes riktignok ikke, men er dekkende for innholdet i Kirkemøtets formulering: "Forholdene må legges til rette for at samene selv kan ta ansvar for og utforme samisk kirkeliv."

Dessuten ga statuttene legitimitet til spørsmålene som bl.a. Alta-saken var uttrykk for. Statuttene snakker om "å bearbeide de spørsmål kirken møter i samisk kultur, tradisjon og historie" (§ 2-b), og om "å bidra til å styrke den samiske befolkningens kultur og språk" (§ 2-c). Dessuten gis Samisk kirkeråd mandat til "å ivareta Den norske kirkes arbeid med urbefolkningsspørsmål".

Slik ga Kirkemøtet kirkelig legitimitet til å engasjere seg i den type spørsmål som Magga i forsiktige ordelag utfordret Kirkemøtet på i sin åpningstale:

Det samiske samfunnet og samisk kultur er [i] en vanskelig og utrygg situasjon. Ressursgrunnlaget er i fare. Mange spør seg: Hva skal vi tro om morgendagen? Hva skal våre barn leve av? Det er i det hverdagslige. Og mange spør seg også i sitt sinn mer allment: Hva skal vi tro på?

Kirken må kjenne sitt ansvar, selvsagt først og fremst i det åndelige, men også i det hverdagslige og finne svar på spørsmålene - om og om igjen.

Her blir Samisk kirkeråd et viktig redskap - det er jeg overbevist om.

Magga avslutter for øvrig sin tale med en morsom, men tankevekkende kommentar.

Da Sametinget ble opprettet, understreket jeg at dermed er ikke "sameproblemet" løst. Det samme må jeg minne om i dag. Samisk kirkeråd vil tvert om lage enda flere "problemer". ... Vi opplever stadig at vi må bryte en ond sirkel: Er lite gjort fra før, tar det tid å bygge opp forutsetningene. ... Alt i alt står Kirkemøtet på startstreken for å bli plaget med ennå flere vansker. Herved er dere advart.

Samisk kirkeråds pionerfase (1993-2003)

Oppstartsåret 1993

6. januar 1993 konstituerte det nyvalgte Samisk kirkeråd seg på sitt første møte i Tromsø. Og i løpet av det første året settes et fokus og en retning, som jeg mener ble bestemmende for hva slags organ Samisk kirkeråd skulle bli.

Nils Jernsletten, Tromsø (leder)

Bierna Bientie, Snåsa (valgt som nestleder ved konstituering av rådet)

Synnøve Brevik, Slemmestad (vara Klemet Boine)

Marta Jåma, Snåsa

Biskop Ola Steinholt (oppnevnt av Bispemøtet)

Kåre Kvammen, Karasjok (oppnevnt av Sametinget)

Thorbjørn Storjord

Det som satte agenda for Samisk kirkeråd fra starten av, var på den ene siden en kombinasjon av de tradisjonelle problemstillingene for samisk kirkeliv knyttet til kirkelig betjening på samisk, og på den andre siden arbeid med spørsmål som berørte temaer som samebevegelsen hadde satt på agendaen.

Med hensyn til kirkelig betjening, handlet det om at man overtok ansvar for samisk liturgi- og salmearbeid. I forhold til nordsamisk overtok man departementets samiske liturgi- og

salmebokutvalg. På sørsamisk hold var mer nyskapende tilnærminger i startfasen. Dessuten dro man veksler på igangsatte prosesser i Indre Finnmark prosti, knyttet til revitalisering av den samiske kirkes sang. Ellers var andre viktige saker å avklare hvordan samelovens nye språkregler skulle forstås med hensyn til den kirkelige betjeningen. Og sist kom behovet for mer dåpsopplæringsmateriell på samisk opp. Bl.a. ble konfirmantbok på nordsamisk raskt en sak.

Med hensyn til de problemstillingene som samebevegelsen satte på dagsorden fikk Samisk kirkeråd her drahjelp fra to kanter. For det første fordi fikk rådet inn to brev som satte dette tydelig på dagsorden. Det ene var et brev fra en enkeltperson i Tana som argumenterte sterkt for kirkens behov for "erkjennelse og oppgjør i forholdet til det samiske folk".³ Det andre var et brev fra leder i Kautokeino sameforening som ba om Samisk kirkeråds syn på joik.⁴

Den andre faktoren som fikk betydning for Samisk kirkeråd i startfasen var at 1992 og 1993 var år da urfolkssaken fikk sitt gjennombrudd globalt.

1992 var 500-årsjubileet for Colombus' oppdagelse av Amerika. At man offisielt planla å feire dette, førte til sterke urfolksprotester i hele Amerika, og det ble en solidaritetssak med globalt nedslag. Dette var nok en medvirkende til at mayaindianerkvinnen Rigoberta Menchu Thum fikk fredsprisen høsten 1992, og at FN bestemte at 1993 skulle bli FNs offisielle urbefolkningsår.

På Samisk kirkeråds andre møte 10.-11. mars 1993 i Snåsa var den første drøftingssaken "FN's urbefolkningsår" (SKR 11/93). Samisk kirkeråd ønsket at urbefolkningsåret skulle markeres med et tredagers seminar som startet på FN-dagen søndag 24. oktober.

Seminaret fikk til slutt tittelen "*Tro og identitet - utfordringer til samisk kirkeliv - et seminar i urbefolkningsåret*". Målgruppen var kirkelige medarbeidere, ansatte og frivillige i samiske menigheter. I programmet het det: "Samisk kirkeråd ønsker å ta opp samenes religiøse uttrykksformer og samisk identitet knyttet til trosspørsmål. [...] Samisk kirkeråd vil med dette seminaret sette i gang en prosess for primært å styrke og videreutvikle samisk kirkeliv, og sekundært å gi impulser utover i Den norske kirke. Denne prosessen må være basert i: - Forankring i egen identitet. - Tillit til egne kulturytringer, også innenfor tros- og menighetsliv."

³ et lenger brev datert 21. januar s.å. som var vedlagt denne saken. Brevet som var stilet til Den norske kirke ved Nord-Hålogaland biskop, prosten i Indre Finnmark og Samisk kirkeråd for uten Samemisjonen, etterlyste Kirkens erkjennelse og oppgjør i forhold til det samiske folk, og urbefolkningsåret ble holdt fram som en god anledning for dette. I svarbrevet fra rådet sendt snart etter møtet står det at "flere av rådets medlemmer uttrykte glede og takknemlighet over å ha mottatt brevet", og videre: "Anliggende om oppgjør i forhold til det samiske folk vil bli tatt opp i forberedelsen til seminar om urbefolkning og kirke som planlegges 24.-26. oktober d.å. i Skånland-distriktet."

⁴ dukker nå "joik" opp som en tematikk under sak SKR 25/93 Uttalelser. Bakgrunnen er et brev fra Guovdageainnu Sámiid Searvi ved Edel Hætta Eriksen der ... I protokollen står det: "Drøftelsen i rådet viser store forskjeller i hvordan joik blir oppfattet og konklusjonen ble at rådet trenger mer tid til å behandle emnet på bredt grunnlag. Punkt 1 i vedtaket gir svar på brevet til Guovdageainnu Sámiid Searvi." Vedtaks punktet det her vises til sier følgende: "Samisk kirkeråd anser joik som en kulturytring på lik linje med folkemusikk fra andre kulturer." Da saken igjen kom opp i september samme år, var målet at rådet skulle vedta en uttalelse, men saken ble enstemmig utsatt. I protokollen heter det at "Samtalen i rådsmøtet gikk ut på å oppsummere hva man til nå har fått ned på papiret, og flertallet i rådet stod for det synet at en uttalelse om joik i kirkelig sammenheng ikke er tjenelig nå, også fordi ingen har bedt SKR om en slik uttalelse." "Men Samisk kirkeråd ønsker velkommen en åpen og saklig debatt om joik."

Samisk kirkeråds leder, Nils Jernsletten, innledet med følgende spørsmål under seminarets åpningssekvens: "Hvorfor skal man snakke om identitet i kirken? Er det ikke nok med tro og kjærlighet?" Jernsletten besvarte spørsmålet selv ved å si: "Mennesket er ikke helt uten sin identitet. Det er Kirkens oppgave at samer får være samer i kirken". Han viste til det 4. budet og sa: "Vi hedrer vår far og mor med vår kulturbakgrunn."

Jeg har tidligere argumentert for at dette seminaret på mange vis ble startskuddet for et kontekstuell teologisk arbeid i regi av Samisk kirkeråd. Samisk kirkeråd begynte snart å snakke om "samisk kristendomsforståelse og teologi" om dette arbeidet, som bl.a. ble materialisert i prosjektet "Theology of Life" og Ressursgruppa for samisk kristendomsforståelse og teologi". Fra starten av 2000-tallet vil jeg si at trosopplæringsarbeidet, med den årlige verdikonferansen, ble en arena for å videreføre denne tilnærmingen.

På samme måte som den internasjonale urfolkssaken, mener jeg at sammenfallet mellom oppstarten av Samisk kirkeråd og nedslaget av kontekstuell teologi i Norge, var betydningsfullt for hvordan Samisk kirkeråd greide å håndtere de nye spørsmålene som samebevegelsen reiste. Den tradisjonelle teologien manglet verktøy for å etablere en meningsfull dialog om dette. Gjennom impulsene fra kontekstuell teologi fikk samisk kirkeliv verktøy til å håndtere dette.

I det første 10-året for Samisk kirkeråd vil jeg trekke fram 3 saker som fikk særlig betydning for det samiske i Den norske kirke.

KM 1995 - Samisk representasjon i bispedømmeråd og Kirkemøte

Den første saken gjaldt samisk representasjon i bispedømmeråd og Kirkemøte. Dette var sak på Kirkemøtet i 1995. Kirkemøtet hadde da forslag til ny kirkelov til behandling, og i den sammenheng måtte Kirkemøtet ta stilling til forslaget om sammensetningen av bispedømmerådene, som altså samtidig også er medlemmer av Kirkemøtet. Saken representerte noe nytt for samisk kirkeliv, fordi det var forslag om at det skulle velges inn en samisk tilleggsrepresentant inn i hvert av de tre nordligste bispedømmerådene.

Ikke alle var begeistret for denne tanken. Bispemøtets preses, biskop Aarflot satt i den komiteen som behandlet saken, sammen med Ole Mathis Hætta, Samisk kirkeråds daværende leder. Da spørsmålet om egne samiske representanter ble diskutert, skal biskop Aarflot ha sagt: at " dette skaper en uryddighet i rådsstrukturen." Da skal Ole Mathis Hætta umiddelbart skal ha replisert omtrent slik: "Vel, det som skaper uryddigheten i denne saken er at Norge er etablert på territoriet til to folk, og ikke bare ett." Med det var diskusjonen over.

Dette vedtaket var betydningsfullt. Det styrket den samiske stemmen i det kirkelige demokratiet, både i bispedømmeråd og Kirkemøtet

KM 1997 - Forsoningssaken

Jeg har tidligere nevnt at urbefolkningsåret i 1993 satte agenda for Samisk kirkeråd i oppstartsåret. Så ble 1995-2005 oppnevnt til FN's urbefolkningstiår. Samisk kirkeråd bestemte seg for å forberede en sak til Kirkemøtet knyttet til urbefolkningstiåret. Saken ble til slutt hetende "Urfolk i den verdensvide kirke - med utgangspunkt i samisk kirkeliv". Denne saken ble i ettertid kjent som "forsoningssaken".

Jeg har tidligere nevnt at Kirkemøtet i sin første arbeid med samespørsmålet i 1986 i protokollen kun nevner kirkelig betjening, og ikke forholder seg til alle de andre kritiske samfunns- og kulturrelaterte spørsmålene som samebevegelsen. Jeg har imidlertid sagt at vedtaket av Samisk kirkeråds statutter i 1992 åpner opp for disse spørsmålene. Og i 1997 kommer disse spørsmålene med tyngde inn i Kirkemøtets behandling. Den norske kirke begynner å ta inn over seg sin medløperrolle i fornorskingsprosessen, og hva dette har gjort med enkeltindivider og samfunn.

Dette er bakgrunnen for at Kirkemøtet i sitt vedtak erkjenner at Den norske kirke medvirket til fornorskningen av samene, og at dette medførte et overgrep mot det samiske folket. Kirkemøtet forplikter seg til å bidra til at uretten ikke skal fortsette.

Finnmarkslovsaken i 2003

Forsoningsperspektivet blir så et viktig perspektiv da Kirkemøtets i 2003 behandlet Finnmarksloven. Det var Samisk kirkeråd som løftet denne saken etter at et samlet Sameting avviste regjeringens lovforslag for manglende oppfyllelse av folkeretten. Den norske kirke var da den første store samfunnsinstitusjon som gikk tydelig ut mot regjeringens forslag, og uttalelsen man avga var i stor grad i tråd med Graver-utvalgets uavhengige rapport som ble avgitt kort tid etter. Jeg vil mene at denne saken ble endelig gjennombrudd i å gjenopprette tilliten etter tausheten under og rett etter Alta-aksjonene.

Samisk kirkeliv hadde fått et lederskap

Min personlige vurdering er at særlig det første valgte Samiske kirkeråd spilte en nøkkelrolle for hva Samisk kirkeråd skulle bli. Og jeg tror det er særlig grunn til å trekke fram Samisk kirkeråds første valgte leder, professor Nils Jernsletten, og den nytilsatte daglige lederen Synnøve Brevik.

Nils Jernsletten var kun leder i 2 år, men det var etter min mening tiden da spenningene og utfordringene var størst, og mest stod på spill.

Utblick: Kirken – en samisk arena?

Er kirken en ikke-samisk institusjon, eller er kirken en samisk arena? Det er grunn til å reflektere over dette.

Jeg mener utviklingen i Den norske kirke de siste tiårene kan sammenliknes med noe vi har sett på en rekke andre samfunnsområder i Sápmi. Tidligere sterke fornorskingsinstitusjoner er gradvis omskapt til samiske arenaer. Det har skjedd innenfor skoleverket, samisk akademia, rettsvesen, helsevesen osv. Gradvis omformes og omdefineres institusjoner så de også ivaretar samiske behov og interesser. I takt med dette endres også bildet og omdømmet til institusjonene i det samiske samfunnet. Fra å ha representert en motpart, omformes de til viktige samiske samfunnsarenaer.

Jeg mener at en tilsvarende prosess er i ferd med å skje også innenfor Den norske kirke. Selv om ikke dette alltid synes lokalt, er samer i dag langt i større grad i posisjon til selv å definere hva samisk kirkeliv skulle være. Dermed legges grunnlaget for at det sakte vokser fram en ny kirkelig selvbevissthet, og bildet av kirken er i endring. Fra å i stor grad ha vært opplevd som en ikke-samisk institusjon i Sápmi, som i tillegg for mange er beheftet med fortidens overgrep mot samene, blir kirken i større grad en samisk arena, hvor samer selv får posisjon og definerer rommet.

Kirken har gjennom historien mange ganger vært en motspiller mot samene. I dag er imidlertid kirken et helt annet sted. Den norske kirke har de siste årene vært en samfunnsinstitusjon som tydelig har vågd å uttale seg i kontroversielle spørsmål til fordel for samiske interesser. Kirkemøtets behandling av Finnmarksloven i 2003 er et klart eksempel på dette. Samer har i dag fått et betydelig påvirkningsrom i Den norske kirke, i alle fall i den nasjonale politikktutformingen.

Min påstand er at det i dag ligger mer til rette enn noen gang for at samer skal innta en tydelig posisjon i sitt eget kirkeliv. Vi er i en prosess hvor kirken i stadig større grad gjøres til en samisk arena.

Jeg mener Samisk kirkeråd har spilt en svært viktig rolle i skape en utvikling som går i denne regningen. Gjennom Samisk kirkeråd fikk Den norske kirke et samisk lederskap som fylte en rolle ingen andre kunne fylle.